

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Криховецького Івана Зеновійовича на дисертацію Поліщук Тетяни Сергіївни на тему: «Засоби формування правової культури особи в Україні», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність обраної дисертантом теми полягає у тому, що Україна продовжує процес реформування своєї правової системи. Після подій Євромайдану та Революції Гідності правова культура стала важливим елементом суспільного життя та політичних перетворень. Формування правової культури серед населення є ключовим фактором у боротьбі з корупційними практиками, адже правова культура сприяє усвідомленню громадянами своїх прав і обов'язків та необхідності дотримання законодавства. Україна активно працює над інтеграцією до Європейського Союзу, що включає адаптацію до європейських стандартів у багатьох сферах, включаючи правову культуру. Підвищення правової культури є частиною цього процесу, адже ЄС висуває високі вимоги до правової системи та правосвідомості громадян. Реформа освіти в Україні включає зміну підходів до виховання та навчання, що стосується також і правової освіти. Виховання молоді з високим рівнем правової культури є основою для створення правової держави та суспільства. Висока правова культура сприяє зростанню громадянської активності та відповідальності. Громадяни, які розуміють свої права та обов'язки, більш активно беруть участь у суспільно-політичному житті країни, що є важливим для розвитку демократії. Правова культура є основою для забезпечення соціальної стабільності та справедливості в суспільстві. Вона сприяє зменшенню правових конфліктів і збільшенню довіри до правових інститутів.

Отже, тема формування правової культури в Україні є не лише актуальною, але й критично важливою для подальшого розвитку держави та суспільства.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. При вивченні дисертаційної роботи та наукових публікацій авторки з'ясовано,

що дослідження є структурованим, логічним, послідовним і відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі.

Авторкою, здійснено аналіз достатньої кількості доробок вітчизняних і зарубіжних вчених та науковців, а також положень як національного, так і міжнародного законодавства з цілого спектру питань, які стосуються проблемних аспектів засобів формування правової культури в Україні, що свідчить про теоретичну та практичну значущість тематики дисертаційної роботи.

Також слід відмітити, що всі розділи дисертаційної роботи побудовані за принципом пропорційності, взаємовиключення та не пересічності, характеризуються єдністю змісту, в результаті чого авторці вдалося виконати поставлені завдання та надати обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації з удосконалення проблем формування правової культури в Україні.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковано в п'яти наукових публікаціях, серед яких три статті - у наукових фахових виданнях, визначених МОН України як фахові з юридичних наук та трьох тез доповідей, які оприлюднено на трьох науково-практичних конференціях та симпозіумах.

Здійснення аналізу дисертаційного дослідження та наукових публікацій дає підстави стверджувати про факт обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження в галузі теорії держави і права, їх цінності для теоретичного і практичного застосування в межах виконаних дисертанткою завдань, а також про те, що дослідження Поліщук Т.С. здійснено на високому науковому рівні, а наукові публікації висвітлюють положення всіх розділів дисертаційної роботи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За своїм характером дисертаційне дослідження є одним із перших теоретико-правовим дослідженням, присвяченим дослідженню засобів формування правової культури особи в Україні на сучасному етапі трансформації української правової системи.

Унаслідок проведеного дослідження обґрунтовано низку концептуальних теоретичних і практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни.

Зокрема, дисертанткою вперше обґрунтовано необхідність удосконалення вітчизняного законодавства з урахуванням ефективності аксіологічних підходів у процесі формування правової культури людини і громадянина, а також обов'язків імплементації засобів формування правової культури при оптимізації нормативно-правової бази в галузі правової освіти. Визначено потребу органічного взаємозв'язку правоосвітніх, правовиховних, правоінформаційних, моральних засобів формування правової культури особи в Україні в умовах розвитку громадянського суспільства та постійного підвищення динаміки державотворчих процесів шляхом неперервної правової соціалізації особистості.

В роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації як теоретичного характеру так і, пов'язанні з ними рекомендації щодо практичного застосування, що свідчить про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Авторкою проаналізовано та використано у дисертаційному дослідженні вагомі, ґрунтовні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених науковців, в яких досліджувалися теоретичні, історичні і методологічні засади формування правової культури в Україні. Авторкою досягнуто поставлену мету дисертаційного дослідження, яка полягає у створення сучасної загальнотеоретичної моделі формування правової культури особи в Україні на сучасному етапі українського державотворення, а також розробки практичних рекомендацій її ефективного реалізації.

Тож, все вище зазначене свідчить не лише про логічність та послідовність автора у дослідженні, а й про достатній рівень обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, зроблених авторкою.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання поставленого завдання та оволодіння здобувачкою методології наукового дослідження свідчить використання, обраних з урахуванням мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження, сукупністю філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання, зокрема: формально-логічний метод; методи аналізу та синтезу; метод порівняльного аналізу; системно-функціональний метод; нормативно-догматичний метод; метод діалектики; метод узагальнення.

Завдяки такій широкій методологічній базі, поставленні авторкою, задля досягнення мети дисертаційного дослідження, завдання виконанні на високому методологічному рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані дисертанткою в своїй роботі висновки й пропозиції вже впроваджено та використовуються у науково-дослідній діяльності та освітньому процесі, про що свідчать Акти впровадження, які є додатками до дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Поліщук Т.С. має чітку структуру, визначену вимогами, що викладені в положеннях МОН та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертаційна робота складається з анотації, списку опублікованих праць за темою дисертації, змісту, вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (203 найменувань на 21 сторінці) та додатків (на 4 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 209 сторінок, із яких обсяг основного тексту - 169 сторінок.

В **анотації** викладено в стислій формі основні тези, категорії та поняття, запропоновані авторкою, а також сформовано пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення основних засобів формування правової культури особи в Україні. Анотація викладена українською та англійською мовою.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність. Визначено мету, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження та поставлено наукові завдання. Зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи дослідження з зазначення підрозділів, в яких автор їх використовував. Окреслено наукову новизну отриманих результатів, що зумовлена характером обраної теми та підходом до її дослідження, практичне значення отриманих результатів та викладено дані щодо проходження основними теоретичними положеннями та практичними результатами апробації.

У **першому розділі** «Теоретичні засади визначення правової культури» дисертанткою висвітлено поняття та основні риси правової культури; досліджено основні елементи правової культури та її взаємозв'язок з іншими соціальними категоріями.

У **другому розділі** «Особливості формування правової культури особи в Україні» здійснено дослідження особливостей формування правової культури особи в Україні, зокрема ролі освіти в її формуванні; впливу сім'ї та соціального середовища на формування правової культури а також ролі засобів масової інформації та їхній внесок у розвиток правової культури.

У **третьому розділі** «Проблеми та тенденції у формуванні правової культури особи в Україні» надано характеристику важливим проблемам та тенденціям у формуванні правової культури особи в Україні на сучасному етапі. Також досліджений міжнародний досвід формування правової культури України.

В підсумку кожного розділу та всієї дисертаційної роботи, дисертантка наводить висновки, які відповідають змісту проведеного наукового пошуку кожного розділу та дослідження загалом, які свідчать про пропорційне

виконання поставлених наукових завдань та як результат - досягнення авторкою поставленої мети дослідження.

При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументовані та оригінальні, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Сформульовані та обґрунтовані в роботі Поліщук Т.С. положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у ході проведення подальших фундаментальних, загальнотеоретичних, галузевих і прикладних досліджень з проблеми вивчення засобів формування правової культури особи в Україні, права та держави на сучасному етапі українського державотворення.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи отриманні Поліщук Т.С. результати здійсненого нею дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання.

По-перше, дещо за межами уваги дисертантки залишились така важлива складова формування правової культури в Україні, як шляхи підвищення рівня правової освіти.

По-друге, у роботі можна було окремим підрозділом дослідити економічні чинники формування правової культури особи в Україні, зокрема рівень економічного розвитку, що впливає на доступ до якісної правової допомоги, вартість правових послуг для більшості громадян та фінансування правових програм і ініціатив.

По-третє, потребує додаткової аргументації висновки дисертантки щодо цілеспрямованої правової соціалізації, як одного із засобів формування правової культури особи в Україні. Доречно буде конкретизувати свою позицію під час відповідей на зауваження.

Зазначені зауваження та рекомендації носять дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня та практичної значущості представленого до захисту дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць Поліщук Т.С. фактів порушення академічної доброчесності (плагиату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація Поліщук Т.С. є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Поліщук Тетяни Сергіївни на тему «Засоби формування правової культури особи в Україні» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а її авторка Поліщук Тетяна Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

професор кафедри права та публічного

управління Закладу вищої освіти

«Університет Короля Данила»,

доктор юридичних наук, професор



Іван КРИХОВЕЦЬКИЙ

